

Received 30.04.2022	Review	JOTS
Accepted 10.05.2022		6/2
Published 19.07.2022		2022: 690-701

**Khabtagaeva, B. (Ed.). Historical linguistics and philology
of Central Asia: Essays in Turkic and Mongolic Studies.
Leiden-Boston: Brill, 2022, pp. 494, ISBN: 978-90-04-
49995-9**

Deniz DEMİRYAKAN*
(İstanbul/Turkey)
E-mail: demiryakan@hotmail.com

András Róna-Tas'ın 90. doğum günü münasebetiyle hazırlanan bu armağan kitabı, bünyesinde otuz değerli yazıyı barındırmaktadır. Bu önemli seçkinin oluşmasında yer alan yazarlar; Klára Agyagási, Ákos Bertalan Apatóczky, Ágnes Birtalan, Uwe Bläsing, Éva Csáki, Éva Ágnes Csató, Edina Dallos, Marcel Erdal, Stefan Georg, Peter Golden, Mária Ivanics, Juha Janhunnen, Lars Johanson, Peter Laut, Raushangul Mukusheva, Olach Zsuzsanna, Benedek Péri, Elisabetta Ragagnin, Pavel Rykin, Uli Schamiloglu, János Sipos, István Vásáry, Alexander Vovin, Michael Weiers, Jens Wilkens, Wu Yingzhe, Emine Yılmaz ve Peter Zieme'dir.

Armağan kitap üç bölümden oluşmaktadır: *Türklük Çalışmaları*, *Moğol Çalışmaları* ve *Altay Dillerinin Dilbilimsel ve Kültürel Bağları*. *Türklük Çalışmaları* bölümünde on dört yazı; *Moğol Çalışmaları* ve *Altay Dillerinin Dilbilimsel ve Kültürel Bağları* bölümlerinde sekizer yazı bulunmaktadır. Bu yazıların dördü Almanca olup kalanlar ise İngilizcedir. Söz konusu yazılar hakkında ayrıntıya ve yazının ulaştığı sonuçlara girilmeksizin, armağandaki bölüm ve başlık sıralamasına uyularak bu yazılar aşağıda tek tek incelenmiştir:

* ORCID ID: 0000-0002-3565-3314.

A. Türklük Çalışmaları

1. Klára Agyagási, Pilot Entries of the Chuvash Etymological Dictionary under Preparation (s. 3-14)

Agyagási'nin bu önemli yazısı Çuvaşçaya ait etimolojik sözlük yapım denemelerinin sürecini anlatmaktadır. Yazının başlığı, daha önce söz konusu dil üzerine bir etimolojik sözlük çalışmasının bulunmadığı düşüncesine okuyucuyu itse de yazar, yazının hemen başında Çuvaşçayla ilgili etimolojik sözlük çalışmalarından ve bu çalışmaların eksikliklerinden bahseder. Devamında ise Róna-Tas'ın sürece katkılarını metnin merkezine oturtarak örnek etimolojik çözümlmelerle yazıyı sonlandırır.

2. Éva Á. Csató, The Northwest Karaim Lord's Prayer (s. 15-28)

Günümüz Litvanya'sındaki Karay azınlığının aynı zamanda küçük bir dini topluluk olarak çevrelerinde hâkim olan kültürel, dilsel ve politik durumlardan nasıl etkilendiklerinden bahisle başlayan yazı, farklı coğrafyalarda yaşayan diğer Karay topluluklarına ve Karayların kendi aralarındaki ilişkilerine yoğunlaşarak sözü inanç metinlerine getirmektedir. Yazının önemli noktalarından biri de Lars Johanson'ın *Code-Copying Model* adlı çalışmasına gönderme yapılarak dillerde temas kaynaklı değişikliklerin tanımlanmasına açılan yeni bir pencere olmalıdır. Yazının son bölümlerinde ise başlıkta da belirtilen inanç metninin Karayca çevirisi ve bu çevirinin 32 sayfadan oluşan kitapçığından yer yer örnekler verilmiştir.

3. Marcel Erdal, Turkic Lexical Borrowability in China (s. 29-38)

Bu yazısında Marcel Erdal, Martin Haspelmath (daha sonra Leipzig) ve Uri Tadmor (daha sonra Jakarta) tarafından 2009 yılında yayımlanan ve 100 sözcükten oluşan Leipzig-Jakarta listesini Uygur, Salır, Batı Yugur ve Kök Munchak üzerinde uygulayarak bu listenin geçerliliğini artzamanlı ve alansal bir bakış açısıyla birleştirerek test etmeye çalışmaktadır. Leipzig-Jakarta listesiyle Swadesh listesinin yöntemsel açıdan karşılaştırıldığı satırların devamında Leipzig-Jakarta listesini günümüze ulaştıran çalışmalar ve söz konusu listenin belirlenme ölçütleri hakkında da bazı bilgiler verilir. Yazıda listenin ham maddesini oluşturan 41 dil için incelenen ödünçlemeye karşı direnç seviyesi

Uygur, Salır, Batı Yugur ve Kök Munchak temelinde sorgulanarak yazı sonlandırılır.

4. Peter Golden, The Каерічи [Каепичи] (s. 39-89)

Türk halkları ve Orta Asya üzerine yayımlanmış onlarca çalışması bulunan Amerikan tarihçi ve Türkolog Peter Golden, bu oldukça uzun yazısında Kıpçakların hangi topluluğun üyesi olduğunu tarihsel ve dilbilimsel açıdan incelemektedir. Baskakov'dan alıntılanan ve kökensele olarak sorun durumuna mercek tutan sayfalar (s. 42, 43 ...) oldukça dikkat çekicidir.

5. Mária Ivanics, Auf dem Wege der imperialen Eingliederung: Das Testament von 'Alıkey Atalıq aus dem Jahre 1639 (s. 90-118)

Ünlü doğubilimci Vladimir Vladimirovič Vel'jaminov-Zernov, Rusya Bilimler Akademisi adına 1863'te yaptığı ziyarette Hüseyin Giray ve Batır Giray ile tanışmasına müteakip hanlık üyelerinden teslim aldığı bir vasiyet metnini 1866 yılında Arap harfleriyle yeniden basmış ve bu baskıda söz konusu vasiyet metninin Rusça tercümesine ve vasiyetle ilgili önemli notlara yer vermiştir. Yazı da bu bağlam üzerinden hareketle şu sorun durumunu vurgulamaktadır: Rus ve Tatar edebiyatları, bu vasiyet metnini yalnızca ekonomik-tarihsel yönleriyle ele aldı. Peki, çağı itibarıyla de oldukça iyi bilinen bir kaynağın yeniden düzenlenip yayınlanmasının sebepleri acaba nelerdir? Bu önemli sorunun çizdiği çerçevede ilerleyen yazı, hem tarihsel-dilsel açıklamalar sunarak hem de özgün metni önce transkriptli sonra da Arap harfleriyle yazının sonunda vererek sona ermektedir.

6. Lars Johanson, The Chuvash Aorist (s. 119-127)

Armağanın en dikkat çekici yazılarından biri olan *The Chuvash Aorist*, 1975'te yayımlanan bir makaleye eleştiri ile başlar. Johanson, aoristin Çuvaşça dışındaki tüm Türk dillerinde bulunduğu genel kabulüne karşı alaycı bir tutum sergileyerek Çuvaşçada bu eylemcil görünüşün olmamasını olanaksız görür. Gelecek zaman görünüşünün temelde aorist görünüşüne işaret ettiğini geniş bir literatür ve örnek durum varsıllığıyla ortaya koyar.

7. Jens Peter Laut, Zu den ‘gelehrten Entlehnungen’ indischer Herkunft im Alttürkischen (s. 128-151)

Eski Türkçedeki Hint kökenli ‘bilimsel alıntılar’ üzerine yoğunlaşarak Eski Türkçe el yazmalarından günümüze ulaşanların büyük bir kısmının geç Uygur dönemine yani Moğol döneminden XVII. yüzyıla kadar olan döneme atfedilebileceği dile getiren yazar, bu geç dönem el yazmalarını devam eden satırlarda ayrıntılı olarak ele alarak söz konusu yazmaların bazı morfolojik, sözdizimsel, imla ve fonetik özellikleriyle eski el yazmalarından ayrıldığını vurguladıktan sonra bu farklılığı Hint etkisiyle açıklamaya çalışmaktadır. Yazının içeriğine çok girilmeden birkaç şey daha eklemek gerekirse; “Skranian kelimelerin ‘Türkleştirilmesi’ de dikkate değerdir, yani çift ünsüzden kaçınmak için anaptik sesli harflerin kullanılması... (s. 132)” ve buna ek, “Uygur Suv’u hala Sanskritçe eklemeler içerir bu da -Hintçe sözcükler ödünç almanın yanı sıra kişinin kendi üslubunu yaratma girişimlerinin de yapıldığını açıkça gösterir. Kendi Skranian terimlerine sahip olmak veya bilinen Skranian terimlerini yeni bir bağlama yerleştirmek geç dönem Uygurlarının Sanskritçe bilgisini iyi bir şekilde göstermektedir (s. 136)”.

8. Raushangul Mukusheva, The Presentation of Kazakh Literature in Hungary (s. 152-162)

Macar bilim insanlarının Türk halklarının edebiyatına, özellikle de Orta Asya Türk halklarının edebiyatına ilgi duyduğunu dile getiren Mukusheva, Kazak edebiyatının Türk edebiyat hazinesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu da ekleyerek Kazak edebiyatını inceleyen ve yazan ilk Macar bilim insanı Sámuel Brassai’nin adını andıktan sonra Macar-Kazak ilişkisine kronolojik bir sıralamayla söz konusu literatür bağlamında değinir.

9. Zsuzsanna Olach, Some Characteristics of Cardinal Numerals between 2 and 19 in Karaim Bible Translations: New Results Based on New Karaim Materials (s. 163-175)

Armağanın bu özel ve ilginç yazısını kaleme alan Olach’ın yazının hemen başındaki ifadelerinden anlaşılacağı üzere İncil’in Karaycaya yapılan çevirilerinde 2-19 arasındaki sayıların taşıdıkları bazı inançsal özellikleri inceleyen bu yazı, kendisinin 2010 yılındaki bir bildirisinden türetilmiştir. Yazar,

çağdaş Türk dillerinde sayılardan sonra gelen adların çokluk eki alamayacağını Menges'ten yaptığı alıntıyla vurgular. Devamında ise Türk dillerinin aksine Karayca söz konusu olduğunda sayı sıfatı alan bir İbranice adın çeviride çokluk ekiyle karşılanmasına dikkat çekilir.

10. Benedek Péri, Süci/sücü 'wine': The Career of an Old Turkic Word in Classical Anatolian and Ottoman Turkish Poetry (s.176-187)

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde 'şarap' sözcüğünün klasik Türk şiirindeki kullanım geçmişine ve alanına ışık tutmaya çalışan bu yazı, işe Eski Türkçenin söz konusu bu iki döneme etkisinden bahisle başlar. Devamında Fars kültürünün Anadolu sahasındaki şiire olan etkilerinden bahsederek bu bağlamda bir dizi örnek verir. Erken dönem Anadolu Türkçesi'ndeki 'şarap' sözcüğünün kullanım sıklığına ve olası eşanlamlı yapılara da değinen Péri, bol sayıda örnekle yazıyı sonlandırır.

11. Uli Schamiloglu, Sturtevant's Law and Chuvash (s.188-200)

Bilimsel olarak kabul edilebilir ilk Hitit gramerini ve sözlüğünü akademik dünyaya kazandıran Sturtevant, kendi adıyla özdeşleşen Sturtevant Yasası ile Proto Hint-Avrupa dillerindeki sessiz durakları karşılayan ünsüzlerin ikizleşmesini durumunu ve daha birçok ses olayını formülleştiren ünlü filologdur. Bu yazıda Schamiloglu, verdiği örneklerle söz konusu ses olaylarının Çuvaşçadaki izlerine ulaşmak istemektedir.

12. Jens Wilkens, Magic, Sorcery and Related Terms in Early Turkic (s. 201-226)

Türkçenin erken dönemlerindeki büyü, sihir gibi kavramların incelendiği bu yazıda Wilkens, Türklük çalışmalarında sihir ve büyü hakkında çok az çalışma olduğunu ve bunu da oldukça şaşırtıcı bulduğunu dile getirir. Sonra da Eski Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesi ile yazılmış eserleri ve el yazmalarını inceleyerek ilgili kavramları karşılayan sözcükleri yazı boyunca incelemeye çalışır.

13. Emine Yılmaz, On the Expanded and Revised Second Edition of the Historical and Etymological Dictionary of the Turkish by Andreas Tietze (s. 227-237)

Andreas Tietze'nin Türkçenin Tarihsel ve Etimolojik Sözlüğü'nün genişletilmiş ve gözden geçirilmiş ikinci baskısı üzerine yazılmış bir nevi süreç ve kitap inceleme yazısıdır.

14. Peter Zieme, Baumwolle und Indigo (s. 238-248)

Armağanın Türklük çalışmalarına ayrılan bu son yazısında Peter Zieme, ilginç ve önemli bir konuyu -pamuk- okuyucuların beğenisine sunmaktadır. Eski Türkçenin yüksek bir kullanım sıklığına sahip 'böz' sözcüğünden hareketle başlayan yazı, Farsça 'pambag' sözcüğünün 'böz' sözcüğünün yerini almasını hatta bu sözcüğün çağdaş Türk lehçelerinde 'paxta' biçiminde yaşayışını söz konusu sözcüklerin diğer dillerdeki durumunu da örneklerle sunmaktadır.

B. Moğol Çalışmaları

15. Ákos Bertalan Apatóczky, Handle with Care! The Limits of Use of Manuscripts Demonstrated on the Hua-Yi yiyu Texts of the National Central Library (s. 251-260)

Bu yazıda, yazarca diğer belgelerden görece daha farklı olduğu düşünülen Ming (Hua-Yi yiyu 華夷譯語; el yazması versiyonu, Kitap No. 05300-0059, Çağrı Numarası 204.26 05300-0059. Ulusal Merkez Kütüphanesi, Taipei) ve Qing (Hua-Yi yiyu 華夷譯語; el yazması versiyonu, Kitap No. 00899, Çağrı Numarası 110.1 00899. Ulusal Merkez Kütüphanesi, Taipei) belgelerinin niçin diğerlerine göre daha özel bir ilgiyi hak ettiği incelenmektedir.

16. Ágnes Birtalan, Kalmyk Pipe and Mongolian Snuff Tobacco -as Means of Communication Based on Gábor Bálint of Szentkatolna's Linguistic Records, 1871-1873 (s. 261-279)

Kalmukların eşyalarını, dillerini ve kültürlerini incelemenin hem kültürel çalışmalara hem de dilbilim çalışmalarına katkı sunacağını vurgulayan Ágnes Birtalan, bu yazısında Kalmukların 19.yy.daki büyüleyici geleneklerine 'selamlaşma' ritüelleri temelinde mercek tutar. Bu selamlaşma ritüellerinin sözlü ve sözsüz yönlerine ağırlık veren yazar, 'pipo içmek' ve 'bir çeşit yerel

tütünü kullanmak' üzerinden Bálint'in verilerini de işe katarak bu ilginç yazısını sürdürür.

17. Juha Janhunen, Issues of Comparative Uralic and Altaic Studies (9): Medial Intervocalic *k and *g in Mongolic (s. 280-297)

Bu yazısıyla Juha Janhunen, karşılaştırmalı Ural-Altay çalışmalarına bir yenisini daha eklemektedir. Yazı okunduğunda Janhunen'in András Róna-Tas'ın da savunduğu görüşe benzer biçimde Altay ve Ural dillerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini /k/ ve /g/ sesleri üzerinden temellendirmeye çalıştığı görülecektir. Ayrıca bu yazı, Moğolcanın tarihi sesbilimine odaklanmaktadır.

18. György Kara, Mongol Kiged: A Verbal Adverb as Conjunction and Verbal Noun (s. 298-310)

Yazar, Moğolca 'kiged' sözcüğünün ki- "yapmak, etmek, koymak vb." kök anlamından hareketle sözdizimde üstlendiği birçok dilbilgisel görevi başta zarf-fiil, [isim-fiil (sıfat-fiil) ve bağlaç] olmak üzere yan başlıklar altında örneklerle betimlemektedir.

19. Pavel Rykin, The 'Oirat Fragment' in the Erdeni tunumal neretü sudur and Its Linguistic Value (s. 311-343)

Erdeni tunumal neretü sudurdaki Volga ve Hazar bozkırlarına kadar geniş bir coğrafyaya yayılan Oyratçanın izlerini süren bu yazıda yazar öncelikle Oyratça üzerine yapılan çalışmalar hakkında bazı bilgiler verir. Bu bilgiler, Oyratçanın ayrı bir dil mi yoksa Moğolcanın bir lehçesi mi sorusuna yanıt olabilmesi adına yazar tarafından maddeler halinde dizilir. Örneğin bu maddelerin birinde tanıdık bir ad olan Reşîdüddîn'in Câmîu't-Tevârîh adlı önemli eserinden hareketle Oyratçanın Moğolcanın bir parçası olmadığı dile getirilmektedir. Yazının ilerleyen bölümlerinde de Oyratçanın ayrı bir dil olduğuna yönelik kanıtlar sunulmaya devam edilerek sonuç bölümünde tüm bu kanıtlar anlamsal ve kökensel incelemeyle bir araya getirilir.

20. Alexander Vovin, A Previously Unknown Middle Mongolian Fragment from Pelliot Xixia Collection in the Bibliothèque Nationale de France (s. 344- 353)

Armağanın Moğol çalışmalarına ayrılan bu bölümünde, yukarıdaki birkaç yazıya benzer olarak bir koleksiyon parçası üzerine kaleme alınan bu yazıda Vovin, söz konusu koleksiyon parçasıyla ilgili daha önce hiçbir çalışmanın yapılmadığını şaşkınlıkla keşfettiğini dile getirmektedir. Yazar, her ne kadar söz konusu belgenin Uygur-Sogd alfabesiyle yazıldığından Eski Uygur Türkçesine bu belgeyi atfetse de sonrasında Mehmet Ölmez ile yaptığı görüşme sonrasında belgenin büyük bir olasılıkla Moğolca ile yazıldığını yine ‘şaşkınlıkla’ öğrendiğinden bahseder. Belgeyle ilgili birkaç soruna değindikten sonra bu belgedeki içeriği satır numaralarıyla paylaşır. Yazının sonuç bölümü ise oldukça dikkat çekicidir.

21. Michael Weiers, Opfere im Tempel des Konfuzius! Ein kleiner Almanach der frühen Cing Zeit (s. 354-3364)

Weiers’in bu ilginç yazısı, mahkeme tutanakları üzerine kurulmuştur. Bu noktada yazar, yazının ilk bölümlerinde mahkeme süreci ve bu mahkemede tutulan tutanaklar üzerine bilgiler vererek başlıktaki ‘Konfüçyüs Tapınağı’nda Kurban!’ ifadesine neden olan süreci irdelemeye koyulur. Devamında da ‘kurban’ sözcüğünün sosyolojik ve politik olarak neye karşılık geldiği yazar tarafından tarihsel arka plan dikkate alınarak açıklanır.

22. Wu Yingzhe, On the Phonetic Value of Some Glyphs of Khitan Small Script (s. 365-372)

Bünyesinde çok harf barındıran alfabelere göre daha az sayıda ‘sembol’ barından ancak birçok sözcüğün rahatlıkla yazılabilesine de olanak sağlayan Khitan’ın karmaşık ‘sembol yazılarına’ odaklanan Wu Yingzhe; sembollerin tek bir foneme karşılık gelmediğini, aksine birden fazla fonem değeri taşıdığını savunmaktadır. Sıra sayı sıfatları bağlamında ‘Spelled Form’ kullanılarak ulaşılan sonuçlar yazının devamında paylaşılır. Daha sonra belli başlı sözcükler Çince yazımları da paylaşılarak tek tek incelenir.

C. Altay Dillerinin Dilbilimsel ve Kültürel Bağları

23. Uwe Bläsing, *An Enigmatic Name for Wild Pears in Zazaki: A Study on Names of Pears in Asia Minor* (s. 375-393)

Armut meyvesini Türkçe, Zazaca, Arapça, Kürtçe, Gürcüce, Farsça vd. gibi dillerin (ve bu dillere ait olan ağzların) nasıl adlandırdığına odaklanan bu yazı, söz konusu meyve adına ve onun anlam alanına morfolojik ve metaforik bir bakış açısıyla oldukça zengin örnek yapı üzerinden yorumlar getirmektedir.

24. Éva Csáki, *Similarities in Hungarian and Turkic Folk Literature: Folktales* (s. 394-399)

Éva Csáki, Macarların Türk olup olmadıkları tartışmasına “Türk boyları ile çevrili olarak yaşadıkları bilinen bir gerçektir (s. 394).” girişiyle yazısının içeriğini kültürler arası ilişkiler bağlamında ele alacağını sinyallerini verir. Macarlar ve Türkler arasındaki dilsel etkileşimin pek çok çalışmaya konu edildiğini ancak halk edebiyatı çalışmalarının bu noktada çok az olduğunu da Éva Csáki’den öğrenmekteyiz. Yazının başlığından da anlaşılacağı üzere karşılaştırmalar özellikle öykü, masal türü üzerinden yapılmaktadır. Maddeler halinde olmak üzere söz konusu kültürlerin masal ve öykülerinde kullandıkları motifler temelinde benzerlikler, ilişkiler üzerine bilgiler vererek ilerleyen yazar, yazısının son bölümünde (çözüm) bir ‘öğütler’ vererek yazısını bitirir.

25. Edina Dallos, *The Arabic and Persian Layer of Names of Chuvash Mythical Creatures* (s. 400-419)

Dallos’un bu önemli yazısı, Róna-Tas’ın Çuvaşların inanç yapılarında İslamiyet’in daha baskın olduğu düşüncesini masaya yatırmaktadır. Yazının hemen başından anlaşılacağı üzerine Dallos’un bu konuda şüpheleri olduğu görülecektir. Yazar, bu şüphelerini gidermek adına mitik yaratıkların adlarının kökenini irdeleyerek İslam’ın getirdiği Arapça ve Farsça unsurların oranını ve inanç düzeneği genelinde baskın mı yoksa ikincil bir öneme mi sahip olduklarını incelemeye koyulur. Mitolojik yaratıkların bir inanç sistemi içinde çeşitli şekillerde sınıflandırılabilmesinin altını çizen Dallos, yazısının temel amacının etimolojik bir sınıflandırma olacağını söylerken diğer yaklaşımları da dikkate alarak ilerleyeceğini de vurguladıktan sonra söz konusu bu mitik yaratık adlarını başlıklar altında incelemeye başlar.

26. Stefan Georg, On Perfectly Good-Looking Morphological Comparanda and Their (Sometimes, However, Lacking) Significance for Hypotheses of Language Relationship Some Marginal Footnotes on the (Still Ongoing?) Altaic Debate (s. 420-428)

Stefan Georg; Türkçe, Moğolca, Tunguzca ve muhtemelen Korece ve Japonca arasındaki olası ortaklıklar üzerine yapılan çalışmaların son yıllarda artık azalma eğiliminde olduğundan bahsederek söze girer. Sonrasında sözü editörlüğünü Robbeets ve Savelyev'in yaptığı ve alanda önde gelen uluslararası bilim insanlarından oluşan bir akademik topluluğun farklı teorik çerçeveleri bir arada değerlendirip hem işlevsel hem de biçimsel dilbilimi birleştirerek ortaya çıkardığı *The Oxford Guide to the Transeurasian Languages* adlı kitaba getirir. Yazının, doğal olarak da söz konusu kitabın, son yıllarda giderek daha fazla çalışmaya konu olan soykütüksel incelemeler hakkında verdiği bilgiler oldukça önemlidir.

27. Elisabetta Ragagnin, Siberian Draculeuses (s. 429-441)

Armağanın bir başka 'renkli' yazısında Ragagnin, *vampir* sözcüğünün kökeni olarak Türkçe olduğunu ve kökeninin *oop-* 'yutmak, içine çekmek' eyleminden geldiğini Stachowski'den yaptığı alıntıyla dile getirir. Sonrasında Türkçenin çeşitli komşu dillere büyü, büyücülük ve doğaüstü varlıkların anlamsal alanıyla ilgili oldukça fazla terim sağladığından bahis açarak Doerfer, Clauson gibi önemli isimler üzerinden verdiği örneklerle ek, söz konusu anlam alanına giren sözcüklerin uzun bir listesini verir. Sayan Türkçesi üzerinden ilerleyen yazı etimolojik çözümler ve hemen devamında mitik anlatılarla devam eder.

28. János Sipos, A Recently Discovered Inner Mongolian Pentatonic Fifth Shifting Tunes, and Their Turkic and Hungarian Connections (s. 442-463)

Pentatonik dizi, oktav başına yedi notaya sahip olan heptatonik dizinin aksine oktav başına beş notalı bir müzik dizisi olup pentatonik gamlar birçok eski uygarlık tarafından bağımsız olarak geliştirilmiştir ve bu güne kadar çeşitli müzik tarzlarında hala kullanılmaktadır. Yazar bu yazısında yakın zamanda keşfedilen bir Moğol pentatonik dizisindeki Türk-Macar izlerine yoğunlaşmaktadır.

29. István Vásáry, *Turcica and Mongolica in Mu‘in al-Dīn Naṭanzī’s Muntakhab al-Tavārīkh* (s. 463-472)

Mu‘in al-Dīn Naṭanzī’nin Türk sözlü geleneğinden yararlandığı düşünülen eserini İsfahan hükümdarına sunduğu bilgisiyle başlayan yazı, zaman içerisinde Naṭanzī’nin araştırmacılar için bazı olumsuz yönlerine rağmen niçin önemli bir konuma eriştiğini açıklayarak devam eder. Yazıyı önemli kılan noktalardan biri, söz konusu tarihi eserde Türk-Moğol deyimlerinin oldukça fazla sayıda yer almasıdır. Zaten yazının kalan bölümleri de bu minval üzerinde ilerlemektedir. Yazıdan anladığımız kadarıyla Naṭanzī’nin ağırlıklı olarak Türk sözlü geleneğinden yararlandığı yazarca sabit görünmektedir. Bu sözlü geleneğin zenginliği; Gaev’in de dile getirdiği gibi bu eseri, bir tarih metninden bir adım daha ileri götürüp bir edebi metin yapmaktadır. Yazıda, on ikisi Moğolca, on üçü Türkçe kökenli yirmi beş kelime ve deyim incelemeye tabii tutulmuştur.

30. Bayarma Khabtagaeva, *On Color Terms in Dagur* (s. 473-497)

Yazar, Poppe’den alıntılacağı şu cümleyle başlar: “Dilsel sınıflandırmaya göre Dagur, arkaik Moğol dillerinden biridir ve benzersizdir (s. 463).” Devamında ise yine Dagur dilinde vücut bölümlerinin adlandırılması üzerine kendisinin yaptığı bir kitap çalışmasının da olduğunu bilgisi verir. Başlıktan da anlaşılacağı üzere Dagur renk adları üzerine yoğunlaşan yazısında Bayarma Khabtagaeva, bu renk adlarının hemen hemen tamamının Türkçe-Moğolca kökenli olduğunu dile getirir. Birçok renk adını sırayla ve örnek metinler yardımıyla kökensel olarak inceleyerek yazısını sürdürür.

Armağanın bu otuz değerli yazısını kısaca ve ayrıntıya girmeden tanıttıktan sonra genel bir değerlendirme yapmak gerekirse şunları söylemek mümkün olacaktır.

1. Armağanda Çuvaş Türkçesi çalışmalarına ayrılan dört yazı bulunmaktadır. Bu yazıların her biri Çuvaş Türkçesine ilgi duyan araştırmacılar için oldukça önemli konumdadır. Özellikle Lars Johanson’a ait olan armağanın altıncı yazısı ayrı bir katkı sunmaktadır. Uli Schamiloglu’nun ‘ünsüz ikizleşmesi’ temelinde kaleme aldığı yazı da dikkat çekici unsurlar barındırmaktadır.

2. Karaylar üzerine yapılan her bir çalışma, çalışma sayısının azlığından ötürü bu alandaki araştırmacılara oldukça yardımcı olacaktır. Bunun için

armağanda yer alan iki yazı başka bir öneme sahiptir. Olach'ın 2-19 aralığındaki sayıların kaynak dilde sayı veya sıra sayı sıfatı olarak kullanıldığı durumların Karaycaya çevirisinde ortaya çıkan özel durumu anlatan yazısı ayrıca dikkat çekicidir.

3. Armağandaki yazıların hemen hepsi içeriğinde Türkçe üzerine yapılan araştırmaları barındırsa da Türkçenin çağdaş ve tarihi dönemlerine doğrudan odaklanan altı yazı bulunmaktadır. Wilkens'in on ikinci sıradaki yazısı ise renkli bir konuyu birçok bilimsel disiplini bir araya getirerek anlatması bakımından farklı bir ilgiyi hak etmektedir.

4. Macarcayı konu eden yazıların tamamı karşılaştırmalı olarak ele alındığından özellikle dilsel ve kültürel ilişkilerin saptanması bakımından önem arz etmektedir.

5. Armağanın en önemli noktalarından biri, András Róna-Tas'ın da büyük emekler verdiği Moğolca ve bünyesinde yer alan ama şimdilerde 'ölü dil' konumundaki dillerin ciddi bir literatür yardımıyla bol örnekle işlenmesidir.

6. János Sipos'un *A Recently Discovered Inner Mongolian Pentatonic Fifth Shifting Tunes, and Their Turkic and Hungarian Connections* adlı yazısı genel hatlarıyla dilbilim çalışmalarını gördüğümüz bu tip yayımlarda bir müzikbilim yazısı olması nedeniyle ilgi çekici olup aynı zamanda bundan sonraki benzer içerikli yayınlar için de örnek teşkil etmektedir.

Bu armağan kitap, yabancı akademik dünyanın dilbilim vb. çalışmalarda çok farklı bir yerde olduğunu bir kez daha göstermiştir. Hem çalışma konusu hem de çalışmada kullanılan literatür açısından oldukça dikkat çekici olup aynı zamanda da bu armağan kitabı okuyacak olan araştırmacılara, bu alana ilgi duyanlara ilham verici bir niteliğe sahiptir. Bizdeki dil[bilim!] çalışmalarının önemli bir bölümünün Arap harfli metinlerin Latin harfleriyle aktarılmasından oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda Wu Yingzhe'e ait *On the Phonetic Value of Some Glyphs of Khitan Small Script* adlı yazı farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir.